TELŠIUOSE – atnaujinta Žemaitijos kaimo ekspozicija

ELVYRA SPUDYTĖ

Atveriami vartai į atnaujintą Žemaitijos kaimo ekspoziciją. Laimono Dačkevičiaus nuotrauka

2012-ieji Lietuvos Respublikos Seimo nutarimu paskelbti Lietuvos muziejų metais. Ta proga įgyvendinta unikali Muziejų kelio, kuris vingiavo per visą Lietuvą, programa. Ji pradėta prieš 200 metų Lietuvos įkurtame seniausiame muziejuje – žemaičių bajoro Dionizo Poškos Baubliuose (Bijotai, Šilalės r.). Šis kelias nuvingiavo per Žemaitiją, Aukštaitiją, Dzūkiją ir Klaipėdos kraštą, vis pakviesdamas stabtelėti didesniuose ir mažesniuose muziejuose. Visi muziejai, kurie buvo įtraukti į šią programą, renginiams ruošėsi itin atsakingai ir lankytojus, muziejuose vykusių švenčių dalyvius sutikdavo pasitempę, įkūrę ar atnaujinę ekspozicijas, surengę įdomias parodas.

Muziejų kelias 2012 m. gegužės 18-ąją, kai buvo švenčiama Tarptautinė muziejų diena, visus lankytojus atvedė į Telšius – į prieš 80 metų įkurtą Žemaičių muziejų „Alka“. Šį kartą Telšių muziejininkai savo svečius pakvietė į tris metus renovuotų Žemaitijos kaimo pastatų ir juose įkurtos naujos ekspozicijos atidarymą (pirmoji šiame muziejuje veikusi ekspozicija buvo įrengta prieš 45 metus). Žemaitijos kaimo muziejaus pastatų renovacijai finansavimą skyrė Norvegijos fondas, Europos struktūriniai fondai ir Telšių rajono savivaldybė.

Šventės dieną visi muziejaus svečiai turėjo galimybę patirti daugybę malonių akimirkų. Visuose renovuotuose pastatuose įkurtose ekspozicijose – primirštų daiktų įvairovė ir gausa. Puikiai sutvarkyta ir muziejaus teritorija, akį traukė žydinčios gėlės. Renginio metu lankytojai turėjo progos paskanauti ir žemaitiškų valgių, kartu su „Šatrijos“ etnografiniu ir Platelių nacionalinio parko folkloro ansambliais padainuoti žemaitiškų dainų. Šventės dalyviams buvo sudaryta galimybė susipažinti ir su kalvystės amato subtilybėmis, pamatyti, kaip kalvėje kuria jaunieji menininkai – Vilniaus dailės akademijos Telšių fakulteto studentai. Atvykusieji į renginį, stebėdami Telšių dramos teatro Žemaitės spektaklį „Marti“, gėrėjosi ir sodria žemaitiška šneka, kartu su Telšių vyskupu Jonu Boruta SJ bei kitais į šventę atvykusiais kunigais giedojo tradicinę gegužės mėnesio Švč. Mergelės Marijos giesmę, su Žemaitijos kolegijos studentais sukosi bendrame ratelyje.

Pietvakarinėje Masčio ežero pakrantėje po atviru dangumi įsikūrusi Žemaičių muziejaus „Alka“ ekspozicija – Žemaitijos kaimo mini skansenas. Čia 8,5 ha plote autentiškuose XIX a. pab. – XX a. pr. Žemaitijos kaimo pastatuose yra eksponuojami to laikotarpio bui-

Iš kairės: svečiai sutinkami su duona ir druska; įmonės „Telšių meistras“ direktorius Stasys Gedgaudas perduoda simbolinį renovuotų pastatų raktą – Telšių muziejaus direktorei Elvyrai Spudytei. Laimono Dačkevičiaus nuotraukos

ties apyvokos reikmenys, ūkio padargai, baldai.

Dar 1936 m., projektuojant Žemaičių muziejaus „Alka“ rūmus, pirmajam muziejaus direktoriui Pranui Geniui kilo mintis šalia muziejaus įkurti parką su žemaitiška sodyba, žemaitiškomis koplytėlėmis, kryžiais. Šią idėją buvo galima pradėti įgyvendinti tik 1963 m., kai Lietuvos Respublikos Ministrų Taryba priėmė sprendimą steigti Lietuvos liaudies buities muziejų Rumšiškėse ir tris buities skyrius regionuose – Alytuje, Rokiškyje ir Telšiuose. 1963 m. Kultūros ministerijos pavedimu buvo sudaryta komisija, į kurios sudėtį įėjo ir du Telšių kraštotyros muziejaus darbuotojai – direktorius Bronius Švėgždavičius ir vyr. mokslinis bendradarbis Vitas Valatka. Komisija turėjo surasti ir atrinkti trobesius, kurie tiktų muziejui, juos būtų galima nupirkti ir perkelti į kuriamą kaimo muziejų. 1965 m. Ministrų Tarybos sprendimas Telšiuose buvo pradėtas vykdyti. Miesto valdžia muziejui po atviru dangumi (parkui prie miesto) paskyrė 15 ha žemės sklypą. 1966 m. buvo sudarytas ir patvirtintas buities skyriaus ekspozicijos planas, surasti į muziejų tinkami perkelti pastatai. Pagal sudarytą planą jame turėjo būti pastatytos trys valstiečių sodybos (turtingo ūkininko, vidutinio valstiečio ir mažažemio), suformuotas visuomeninis sektorius, kuriam buvo priskirti vėjo ir vandens malūnai, kalvė, milo vėlykla, kavinaitės su koplyčia, bažnytėlė, smuklė, medinis dvarelis ir jam priklausantys pastatai. Buvo planuojama, kad šiame muziejuje stovės trisdešimt penki statiniai. 1967 m. į parko (muziejaus) teritoriją buvo perkeltas pirmasis pastatas – pirtis, 1929 m. pastatyta Telšių rajono Tryškių apylinkės Sukančių kaime, Stasio Bukausko ūkyje. Eksponatai į muziejų buvo vežami iš aplinkinių kaimų ir rajonų. Kai kuriuos pastatus kuriamai ekspozicijai žmonės padovanodavo, bet dauguma pastatų buvo nupirkta. Trūko lėšų, darbo jėgos, todėl ne visi planuoti statiniai į muziejų buvo perkelti ir čia pastatyti. 1982 m. keliuose pastatuose buvo įrengta ekspozicija ir Žemaitijos buities muziejus, kurio pagrindinė misija – reprezentuoti žemaičių krašto liaudies buitį natūralioje aplinkoje ir išsaugoti autentiškus liaudies architektūros pastatus, atvėrė duris lankytojams.

Žemaičių muziejaus „Alka“ Žemaitijos kaimo ekspozicija iš paukščio skrydžio. Stasio Bukausko nuotrauka

Turtingo ūkininko sodybos gyvenamasis namas. Kęstučio Stoškaus nuotrauka

Šiandien ekspozicijoje – 16 autentiškų pastatų, perkeltų iš Žemaitijos kaimų. Jie sustatyti taip, kad atspindėtų XIX a. pab. – XX a. pr. statinių išdėstymą žemaičių sodybose ir šiam kraštui būdingą architektūrinį koloritą.

Pastatai sudaro keturis sektorius: stambaus ūkininko, vidutinio ūkininko ir mažažemio valstiečio sodybos bei visuomeninis sektorius.

(Nukelta į 18 p.)

ZZ_2012_3.p65 17 9/2/2012, 11:23 AM
Black

Vėjinis malūnas. Laimono Dačkevičiaus nuotrauka

Giedama Švč. Mergelės Marijos giesmė. Raimondo Petriko nuotrauka

(Atkelta iš 17 p.)

Stambaus ūkininko sodyboje stovi gyvenamasis namas, svirnas, jauja, tvartas, daržinė, kiaulininkas, žardinė ir pirtis. Šios sodybos gyvenamasis namas turi vienuolika gyvenamų patalpų. Jis yra pastatytas 1870 m., parvežtas iš Judrėnų kaimo (Telšių r.). 1909 m. pastatytas, šešias patalpas turintis svirnas anksčiau yra stovėjęs Brėvikių kaime (Telšių r.). 1890 m. Žemaičių Kalvarijoje (Plungės r.) pastatytas L raidės formos kluonas (jauja) buvo skirtas linams džiovinti, kulti ir saugoti. Tokios pat formos tvartas buvo skirtas arkliams, karvėms ir šienui laikyti. Jis pastatytas XIX a. pabaigoje, į muziejų atvežtas iš Juodėnų kaimo (Telšių r.). Daržinė yra atkelta iš Rainių kaimo (Telšių r.). XIX a. II p. kiaulininkas anksčiau stovėjo Bubėnų kaime (Plungės r.). Žardinė į muziejų perkelta 1975 m. iš Platelių apylinkių (Plungės r.). Joje anksčiau buvo džiovinami linai, vėliau pastatas naudotas šiaudams sudėti. Muziejuje eksponuojama 1929 m. pastatyta dūminė pirtis yra stovėjusi Sukančių kaime (Telšių r.).

Vidutinio valstiečio sodyboje stovi gyvenamasis namas, svirnas, kluonas ir tvartas su daržine. Gyvenamasis namas ir tvartas su daržine buvo pastatyti 1901 m. Girmantiškės kaime (Telšių r.). Muziejuje eksponuojamas XIX a. pab. svirnas (klėtis) buvo pastatyti Kaupų kaime (Plungės r.). Kluonas (jauja) – Pirmojo pasaulinio karo metų statinys. Į muziejų jis perkeltas iš Saukaičių kaimo (Telšių r.). Kluone yra šios pagrindinės patalpos: daržinė, klojimas, pirtis su krosnimi (douba) ir ardais bei dvi peludės. Stogas keturšlaitis, pastogės plačios, durys ant medinių vyrių. Po tuo pačiu stogu įrengtas penkių metrų pailginimas (pudonga), pastatytas ant stulpų be sienų. Čia buvo vėtomi grūdai. Kluone anksčiau džiovindavo naujai nuimtą derlių. Išdžiūvusius javus iki 1920 m. kuldavo šeimos nariai su spragilais, vėliau – su arklinėmis mašinomis. Linus mindavo mintuvais.

Mažažemio valstiečio sodyboje stovi tik du pastatai: XIX a. II p. gyvenamasis namas (trobelė) ir tvartas su daržine. Jie perkelti iš Uikių kaimo (Telšių r.).

Vidutinio valstiečio sodybos kiemas. Laimono Dačkevičiaus nuotrauka

Iš kairės: Kalvystės amato gudrybes demonstruoja Vilniaus dailės akademijos Telšių fakulteto kalvystės specialybės studentai. Laimono Dačkevičiaus nuotrauka; studentų kalvių sukurtus darbus demonstruoja Vilniaus dailės akademijos Telšių fakulteto studentai. Raimondo Petriko nuotrauka

Visuomeniniame sektoriuje yra vėjo malūnas, kalvė ir kapinaitės. 1924 m. pastatytas angliškojo tipo malūnas su sukinėjama prieš vėją kepure anksčiau veikė Nerimdaičių kaime (Telšių r.). Kalvė, yra pastatyta 1898 m. Ji parvežta iš Vilkaičių kaimo (Telšių r.). Simbolines kapinaites puošiantys žemaitiški koplytstulpiai, koplytėlės ir kryžiai atspindi mažosios architektūros paminklų įvairovę.

Muziejaus pastatuose įrengta ekspozicija pristato ano meto valstiečių gyvenseną, aplinką ir buitį. Lankytojai čia turi galimybę pamatyti daugybę buitinių daiktų, kurie buvo žinomi, įprasti ir vartojami valstiečių ūkiuose atliekant kasdienius darbus. Dabar beveik visi šie daiktai namų ūkyje jau nebenaudojami – žemaičių kaimo buitis tapo modernesnė ir dažnai nebesiskiria nuo miestiečių.

Lankytojai, vaikštinėdami po Žemaitijos kaimo ekspoziciją, tarsi atsiduria kitoje laiko erdvėje, kuri nukelia juos į prisiminimais ir pasakojimais apipintą senąjį žemaičių kaimą. Čia gyvena senolių išmintis ir senoji laiko dvasia.

Žemaitijos kaimo ekspozicijos darbuotojai ir mažus, ir didelius kviečia dalyvauti ir muziejuje vykstančiuose edukaciniuose užsiėmimuose. Jų metu galima susipažinti su audimo paslaptimis, išmokti pinti ir austi juostas, karpyti karpinius, rišti pinikus, gaminti žaislus, siuvinėti. Muziejuje auginami žemaitukų veislės žirgai. Čia jais galima pajodinėti ir pasivažinėti.

Turtingo ūkininko sodybos pastatai – žardinė ir kluonas. Laimono Dačkevičiaus nuotrauka

ZZ_2012_3.p65 19 9/2/2012, 11:23 AM
Black